

צרכנות

כלכלה שחורה | גדעון עשת

כלכלת עסקת שליט

כלכלנים מציעים לשלול מהממשלה את הזכות להחליט בעסקאות של חילופי שבויים • הפתרון שלהם הוא אמנם יצירתי, אבל גם אנטי דמוקרטי

מי, מבין חתני פרס נובל, הקדיש את כל נאומיו לנשק גרעיני? תומס שלינג עשה את זה ב־2005, עת קיבל את פרס נובל לכלכלה. מה לכלכלן ולנשק גרעיני? תורת המשחקים היא אמנם חלק ממתמטיקה אך כלכלנים מרבים להשתמש בה לניתוח מצבים לא תחרותיים, שהם המצבים הכי נפוצים במציאות. המו"מ להחלפת גלעד שליט באסירים פלסטינים הכלואים בישראל, כמשל.

שר הביטחון היה אמנם מצדד בולט בעסקה ההיא, אך ברור שהוא מודע לכך שיש בעיה. לפיכך הקים ועדה שתמליץ על שינוי במדיניות או ב"כללים" כל־שונה. הוועדה בהרכב מאיר שמגר (יו"ר), עמוס ירון ואסא כשר אמורה למצוא דרך איך להבא לא ניכנע. ניכנע? פרופ' אייל וינטר הוא ראש המרכז לחקר הדינמיקה באוניברסיטה העברית בירושלים, שמי תמחה בתורת המשחקים. וינטר משוכנע שב"משחק" הזה – המו"מ על שליט – ההמאס ניצח, ובגדול. עמדת ההמאס – המחיר שביקש – לא זוה במשך השנים. מי שמיצא ראשון ולאורך כל הדרך הייתה ממשלת ישראל. העסקה התבצעה רק אחרי שנתניהו הסכים למחיר שדרש החמאס. מדוע זה קרה? "כי המו"מ נוהל

קאי, ג'ון פוסטר דאלאס, שהתלונן כי בארה"ב נוצרה מחויבות לאי שימוש בנשק גרעיני, ובכך נפגע כושר ההרתעה האמריקאי. זו דוגמה למחויבות לא אמינה. לכן, כך וינטר, ההצעה להרוג כמה אסירי חמאס יום לאחר שייקחו עוד ישראלי כשבו, היא מחויבות לא אפקטיבית. ישראל, כמדינה דמוקרטית בשלטון חוק, לא מסוגלת להתנהל כמו ארגון גרילה.

וינטר מביא דוגמה מההיסטוריה. כאשר הרור מאים החלו לכבוש את אירופה הם הקימו גשרים על הנהרות. כדי ליצור מחויבות אמינה כנגד הגרמנים המותקפים הם שרפו את הגשרים שהם עצמם הקימו. להראות לגרמנים שהם רציניים, ושלא ייסוגו ממיתקפתם. האם ועדת שמגר תצליח לייצר מחויבות כלשהי? מהו הגשר – העונש שתטיל על עצמה – שישלל את תשורה כדי למנוע את החטיפה הבאה?

וינטר ברעה שזה אפשרי. למשל באמצעות חוק שיחייב אישור הכנסת, ברוב מיוחס של 80 ח"כים ובהצבעה חסויה לכל עסקה. אבל גם הוא מודה שמי כיוון שאפשר לשנות כל חוק על ידי חוק מאוחר יותר – זה לכשעצמו לא ייצור מחויבות אמינה.

פרופ' ישראל אומן הוא שותפו של שלינג לפרס נובל ומתנגד חריף לעסקה שהתבצעה. גם אומן ברעה שישראל עשתה טעויות רבות באופן שבו ניהלה את העניין מהרגע שבו נשבה שליט. גם הוא ברעה שצריך לאמץ את "כלל שלינג" ליצירת מחויבות עצמית שלא ניתנת לביטול. ואחרי כל זה מפתיע לשמוע ממנו כי הפתרון שלו דומה מהותית לזה שמציע וינטר: לשלול מהממשלה, מי שמנהלת את המו"מ, את זכות ההחלטה. אומן מציע להקים ועדה שלפניה תביא הממשלה עסקה גמורה וזו תצביע, בסודיות שלעולם לא תתפרסם, האם לקבלה או לא. ובכך החופש יידע שמי שמדבר איתו לא מוסמך לסגור עסקה – ולכן המחיר ירד. אומן מודע שלאור תקדימי הכניעה של הממשלה גם המהלך המוצע עלול לא להיות אפקטיבי. אבל זה הפרי היצירתי של מומחי תורת המשחקים.

יצירתי אבל לא לעניין. הניסיון להעביר את הסמכות להחלטה מהממשלה לגוף אחר היא לא רק ספק חוקית. היא אנטי דמוקרטית. זה מודר שאומן ווינטר מוכנים לתת לממשלה להחליט על פתיחת מלחמה, על שלילת זכויות אדם (חוקי הרת כמשל), על הקמת בית חולים פרטי במימון ציבורי. כל זה תקין, לדעתי, לחלוטין. מה לא תקין? להחליט על מחיר פדיון שבויים. למה?

מה גם שאם מדובר בוועדה של פקידים, בכירים ככל שיהיו, הם לא יצביעו נגד הממשלה שמינתה אותם. ואם זו הכנסת, הצבעה נגד הממשלה – שתאיימה בהתפטרות אם לא תתקבל הצעה – כמוה כהצבעה על בחירות חרשות. וחברי כנסת לא ממהרים לפטר את עצמם אפילו בעבור פדיון שבויים.

ההתמקדות בפרוצדורה של קבלת ההחלטות מתעלמת מהעניין המהותי: האם אפשר לקבוע מראש "מחיר" בעסקאות שבויים. נניח שבפעם הבאה במקום לשחרר אסירים החוטפים ידרשו 20 מיליארד דולר. מה התשובה? האם לוועדה, לכנסת או לפרופסורים לתורת המשחקים יש תשובה שניתן לבסס? ולשיטתם של הפרופסורים: איזה עונש אנחנו מוכנים להטיל על עצמנו כדי לשכנע את החמאס או כל חוטף אחר – שלא להתחיל אפילו לחשוב על חטיפות נוספות? הצבעה סודית בוועדה או בכנסת נראית מעט מצחיקה.

גם אם תימצא מחויבות היא תהיה אפקטיבית רק בתנאי שיהיה ברור לחוטף שישראל מוכנה לשלם את המחיר הכבד של אי פדיון השבוי. זה אומר שאת המחיר קובעים מראש ולא מנהלים כל מו"מ. כי אם נכנסים למו"מ – ברור לצד השני שהמחיר יכול להיטות, ואז – כפי שקרה במקרה שליט – מאבדים את האמינות.

Gideshet@yedioth.co.il

פרופ' אייל וינטר. "מו"מ חובבני ורשלני"

בצורה רשלנית וחובבנית", דברי הפרופסור לכלכלה. וינטר דווקא תמך בעסקה לאחר שהתקבלה, אבל ברעה שהיא פגעה באמינות של ישראל. ישראל, לדידו, לא ניסתה לייצר לחץ על החמאס כדוגמת הלחץ שהפעילה משפחת שליט על ממשלת ישראל באמצעות מאבק ציבורי. אם, למשל, ישראל הייתה מודיעה על רשימה של אסירים שהיא מוכנה לשחרר מיידית ומפרסמת את הרשימה ברבים, ובמיוחד למשפחות האסירים הפלסטינים, אפשר והייתה קמה תנועה ציבורית בעזה בדומה לתנועה בישראל שדרשה מהממשלה לקבל את המחיר שדרש החמאס.

מה עושים? וינטר מציע ללמוד משלינג. שלינג הסביר כי היכולת להצליח ב"משחק" מהסוג הזה היא במחויבות. נשק גרעיני אמור להיות גורם מרתיע כנגד תוקפנות של היריב. אך צפון־קוריאה, סין שהצטרפה אליה וצפון־ווייטנאם לא נרתעו מלהילחם בארה"ב על אף הנשק הזה. שלינג מצטט את שר החוץ האמריי

אילוסטרציה: ערוץ 7000 (בתמונה: חילופי אסירים)

מאת איריס ליפשיץ־קליגר

גומיות לשיער הן מוצר זול. האם עובדה זו מעניקה להן את הזכות להיקרע, להתרחב או לאבד צורה אחרי שימוש קצר בלבד? האם הוול הזה בעצם עולה לנו ביוקר, בגלל הצורך לחדש את המלאי שוב ושוב?

כדי לבדוק מה שווה את הכסף ומה בהחלט אפשר להשאיר בחנות, יצאנו לסיבוב וקנינו 8 מארזי גומיות שחורות פשוטות לשיער. המחירים נעו בין 1 ל־10 שקלים למארזים בגדלים שונים.

את הגומיות פירחנו בקרב קבוצה של 8 נסיינות צעירות בגילאי 6 עד 14, ריי כן רקדניות בלט בסטודיו יוניסון באבן יהודה, המחויבות לאסוף היטב את השיער לשיעורי המחול. בבדיקה השתתפו גם 8 אימהות בעלות שיער ארוך.

כל נסיינת קיבלה 8 גומיות שור נות, מבלי שידעו היכן הן נקנו. הבנות התבקשו להשתמש בכל גומייה במשך שבוע, או עד שהגומייה תיאבד צר/רה/תיקרע. בסך הכול ארכה הבדיקה 6 שבועות.

בשורה התחתונה, רשקני סוגי גור מיות מתוך ה־8 שברקנו החזיקו מעט מדי יפה, שמרו על קוקו מתוח ומהווים תמורה ראויה לכסף. במקרה אחד זה

לא הפתיע, מאחר שמדובר בגומיות שרכשנו בסניף של "דאנסשופ", רשת מקצועית לציוד בלט. המחיר היה גבוה יחסית, 10 שקלים למארז של שמינייה, אבל שווה כל אגורה. הפתעת הבדיקה הייתה מארז של 6 גומיות שעלו לנו רק שקל אחד בחנות כפר־סבאי בשם "הכל בשקל". הגומיות החזיקו מעמד לכל יחידה מרובת במציאה אמיתית. נהדר, ובמחיר של פחות מ־17 אגורות.

גם הגומיות שרכשנו בסופר־פארם, של מותג הבית לייק, הפגינו כושר עמידות בכל הנוגע לחוזק הגומי עצי. מו. חבל שהבד העוטף את הגומייה החל להיפרם כבר ביום השני. מי שלא צלחו את הבדיקה היו הגור מיות שרכשנו בחנות "הכל בדולר" בכפר־סבא, תמורת 5 שקלים (50 יחידות). הן היו חלשות ורובן נקרעו מיד בשימוש הראשון; הגומיות שרכשנו בסניף "משו" בחור־השרון ב־1 שקל (8 יחידות) החזיקו בקושי מעמד יום אחד עד שנקרעו כולן. כנ"ל לגבי גומיות מחנות הכלבו "נקודת חן" באבן־יהודה (5.90 שקלים ל־12 גומיות). הגומיות שקנינו בסניף של "בייטקיייד" (2.5 שקלים ל־20 יחידות) איבדו צורה במהלך השבוע וכך גם אלה שנקנו ברישת "מג'יק קוט" משיקס" (4 שקלים ל־5 יחידות).

חדשים | איריס ליפשיץ־קליגר

< שמן לחיבול >

"דרך היוצרים" מציעה שמן זית של משק בירגו ב"ניחוח טוסקנה". 22 שקל (200 מ"ל), ברשתות עדן טבע מוקט ופסיס ובמעדניות.

< אורגני בבקבוק >

פרימור משיקה מיץ תפוזים ומיץ ענבינות אורגניים, בבקבוקי זכוכית. 14.90-12.80 שקל (1 ליטר). ברשתות השיווק והטבע.

